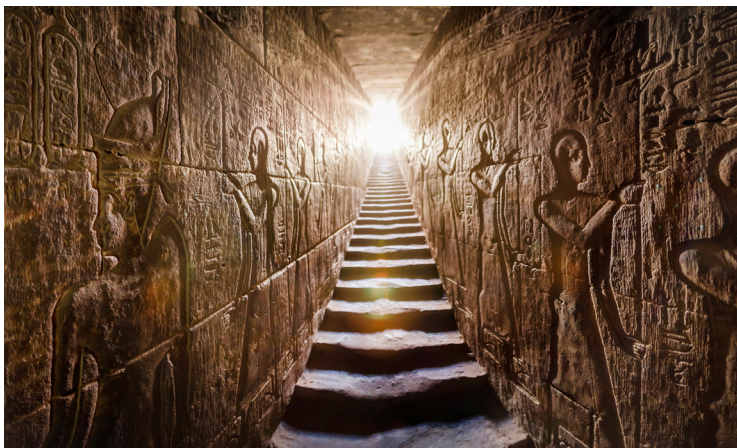
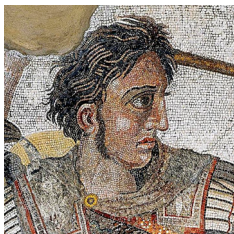

Civilisationer & Imperier

En kronologisk mikroguide
Redaktör, fil.dr. Mats Hellstenius

Sumeriska civilisationen

ca **5400 fKr** - Arkeologiskt fynd i Eridu - en av världens äldsta städer →
ca **2004 fKr** - Elamiterna och amoriterna erövrade staden Ur

Civilisationen växte fram i södra delen av Mesopotamien i nuvarande Irak. Den var känd för världens första skriftspråk, kilskriften, och för sina tempeltorn, **zigguraterna**. Man utvecklade **hjulet**, **plogen** och **bryggerikonsten** och anlade städer som Uruk, Eridu, Ur och Kish. Samma kultur gav oss **Gilgamesheposet**, världens äldsta litterära verk.

Ninkasis hymn
Ölens gudinna
ca 2000 fKr
PERGAMONMUSEUM
- BERLIN

Induskulturen

ca **3300 fKr** - Arkeologiska fynd vid Indus → ca **1800 fKr** - Städerna överges av okänd anledning
Längs floden Indus i dagens Pakistan växte en rik högkultur fram. Förutom jordbruket etablerades magnifika städer som **Harappa** och **Mohenjo-daro**, med hus av **tegel**. Stadsplaneringen var avancerad och hade väl utvecklade **avloppssystem**.

Forntidens Egypten

ca **3100 fKr** - Narmer, första faraon enade Egypten → **30 fKr** - Kleopatra VII begick självmord

Kulturen som grundades kring Nildalen var känd för sina **pyramider**, **faraoner** och kungagravarna vid **Luxor**. Egypten var en politisk och ekonomisk stormakt med epokerna Gamla, Mellersta och Nya riket. År 1799 påträffade Napoleons trupper den mytiska **Rosettastenen** som senare lade grunden till förståelsen av skriftsystemet **hieroglyferna**. Det ptolemaiska Egypten föll som en följd av konflikten med Rom. Det avgörande nederlaget för Kleopatra var mot Octavianus vid Actium år 31fKr.

Mayakulturen

ca **2000 fKr** - Arkeologiska fynd i Belize → **1697** - Slaget vid Tayasal som spanjorerna vann

Mayafolket grundade inget imperium, men civilisationen blomstrade i ett flertal stadsstater och man efterlämnade imponerande **pyramidanläggningar** som i Tikal och Chichén Itzá. Utmärkande för kulturen var **kalendrar** och **skriftsystem**.

Akkad

ca **2334 fKr** - Sargon grundade stormakten → ca **2154 fKr** - Föll efter angrepp från gutéer

Med centrum i staden Akkad räknades **imperiet** som **det första** kända i världshistorien. Under denna period dominerade den akkadiska befolkningen Mesopotamien. Till skillnad från sumererna talade akkaderna ett semitiskt språk.

Babylonien

1894 fKr - Amoriternas hövding Sumu-abum tog Babylon → **539 fKr** - Erövrades av Kyros den store

Ett mesopotamiskt kungarike med huvudstaden **Babylon**. 1754 fKr utfärdade kung **Hammurabi 282 lagar**. Mest känd är, "Öga för öga, tand för tand". Nederlag mot hittiterna 1595 fKr avslutade en framgångsrik era. Revanschen kom då assyrierna besegras i Harran 609 fKr. Kung **Nebukadnessar II** beordrade Jerusalems förstörelse 586 fKr, vilket inledde den judiska babylonska fångenskapen. Han lät också uppföra **Ishtarporten** och, enligt traditionen, de **Hängande trädgårdarna**.

Assyrien

Ca **1365 fKr** - Utnyttjade Mitannis försvagning → **609 fKr** - Babylonierna vann slaget vid Harran

Imperiet kontrollerade stora delar av Främre Orienten med en kulmen på 600-talet fKr då det assyrierna **dominerade** både **Mesopotamien** och **Egypten**. Assyrien var, vid sidan av hittiterriket och Babylonien, en av flera regionalt betydande stormakter i västra Asien under forntiden. Viktiga huvudstäder var Assur och **Nineve**.

● Mesopotamien (4 st)

● Medelhavsområdet (4 st)

● Afrika (2 st)

● Amerika (4 st)

● Europa (11 st)

● Asien (14 st)

● Religiösa ledare (4 st)

Sumeriska civilisationen (5400 fKr–2004 fKr)

5500

5250

5000
fKr

4750

4500

4250

4000
fKr

3750

Fenicierna

ca **1000 fKr** - Alfabetet på Ahirams sarkofag →

64 fKr - General Pompejus erövrade Fenicien

Kanaaniterna, som de också kallades, var en semitisk kultur med ursprung i dagens Libanon. Med ett väl utvecklat skriftsystem lade man grunden till vårt **alfabetet**. De var handlande **sjöfarare** som etablerade kolonier i Medelhavsområdet såsom **Gadir** och **Kartago**, dagens Cádiz och Tunis. Fenicierna blev Roms främsta rivaler, vilket resulterade i de puniska krigen. Den feniciske befälhavaren

Hannibal Barka försökte, men misslyckades, inta Rom med hjälp av elefanter år 218 fKr. I senare krig, 146 fKr, jämnade Rom staden Karthago med marken.

Hannibals tåg över Alperna
Jacopo Ripanda - ca 1510
PALAZZO DEI CONSERVATORI - ROM

Romarriket

753 fKr - Enligt legenden om Romulus och Remus → **1453** - Konstantinopel föll för osmanerna

Med influenser från **etruskerna** grundades Rom. Efter politisk turbulens ersattes kungadömet år 509 fKr av en republik som bestod fram till 27 fKr. Då utsåg den romerska senaten den ledande politikern Octavianus till Augustus, "den upphöjde", som därefter kallades Augustus Caesar, det vill säga kejsare. Den geografiska kulmen uppnåddes 117 eKr då imperiet sträckte sig från Skottland i norr till Persien i öst. År 395 eKr delades imperiet i en västlig och en östlig del. År 476 eKr föll Västrom för germanen **Odovakar**. Östrom, det **Bysantinska riket**, bestod till år 1453 eKr.

Akemenidiska perserriket

550 fKr - Grundades av Kyros den store → **330 fKr** - Dareios III besegrades av Alexander den store

Iran upplevde sin **första storhetstid**. Riket expanderade från Balkan till Centralasien. Maktindelning inom provinserna hanterades av lokala befälhavare, **satraper**. Riket var känt för vägarna och arkitekturen i städerna **Persepolis** och **Susa**.

Kyros cylinder

538 fKr betraktats som den första människorättsliga förklaringen.

Vilken avslutar judarnas exil i Babylonien

BRITISH MUSEUM - LONDON - PRIORYMAN - WIKIMEDIA COMMONS

Alexander den store och hellenismen

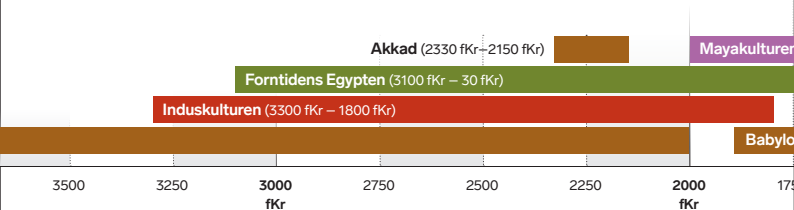
336 fKr - Alexander blev kung av Makedonien → **30 fKr** - Romarna erövrade det hellenistiska Egypten

Med den **mykenska** högkulturen på 1200-talet grundades den första högkulturen i Europa. På 700-talet fKr tillskrevs Homeros de berömda litterära verken **Illiaden** och **Odysseen**. På 400-talet fKr växte det klassiska Grekland fram, käntes för sin **mytologi**, **arkitektur** och **filosofer**. Influerad av den grekiska civilisationen växte det makedonska imperiet fram på 300-talet fKr. Den makedonske härföraren Alexander erövrade hela det främre Asien och området till Indusfloden. Därefter intogs Egypten och staden **Alexandria** grundlades. Det grekiska kulturinflytandet, den så kallade hellenismen, spreds därmed över östra Europa och främre orienten.

Mauryaimperiet

321 fKr - Grundades av Chandragupta Maurya → **180 fKr** - Avsattes av Shunga-dynastin

På 200-talet fKr, under härskaren Ashoka, kontrollerades en stor del av den indiska subkontinenten med **buddhismen** som statsreligion.

Kina

221 fKr - Grundades av Qin Shi Huang →

1912 - Kejsaren störtades under revolution - Staten överlever

Imperiet grundades med legalismen som filosofi, tydliga lagar, gällande alla. Kina var en sammanslagning av flera riken och karaktäriserades av dynastier. Välkända var innovationer som **krutet** och **kompassen**. Gravmonumentet, terrakottaarméen i Xi'an och sammanfogning av den kinesiska muren tillskrevs Qin Shi Huang.

Tarrakottaarmén

Ca 8000 fullskaliga modeller av soldater och hästar.

QIN SHI HUANG MAUSOLEUM - XI'AN

Sasanidiska imperiet

224 - Grundades av Ardashir I → **651** - Yazdegerd III mördades i Merv under flykt från araberna

Dagens Iran och Irak var kärnområdet i det sassanidiska imperiet som utmanade Rom om makten över Främre Orienten. Kulturen hade **zoroastrismen** som statsreligion där elden spelade en framträdande roll. Området erövrades av muslimska arméer på 600-talet eKr. Än idag firas eldfesten **Navros**.

Etiopiska imperiet

Ca **100** - Växte fram kring staden Aksum → **1974** - Den siste kejsaren Haile Selassie störtades

Imperiet verkade kring Röda havet. Man handlade med guld, elfenben, kryddor och slavar. **Aksumstolparna** vittnar om denna tid. **Kristendomen** antogs som **statsreligion** omkring år 330 och gjorde riket till en av de tidigaste kristna civilisationerna.

Hunnerriket

Ca **370** - Korsade floden Volga → **453** - Attila dog. Riket föll kort därefter

Hunnerna var ett asiatiskt mongolfolk som **bidrog till** den stora **folkvandringen** på det 400-talet eKr. Folket var mest känt för sitt skräckinjagande **kavalleri**.

Imperiet var kortlivat och nådde sin kulmen under härförare **Attila**.

Kalifatet

632 - Upprättades efter profeten Muhammeds död → **1258** - Bagdad erövrades av mongolerna

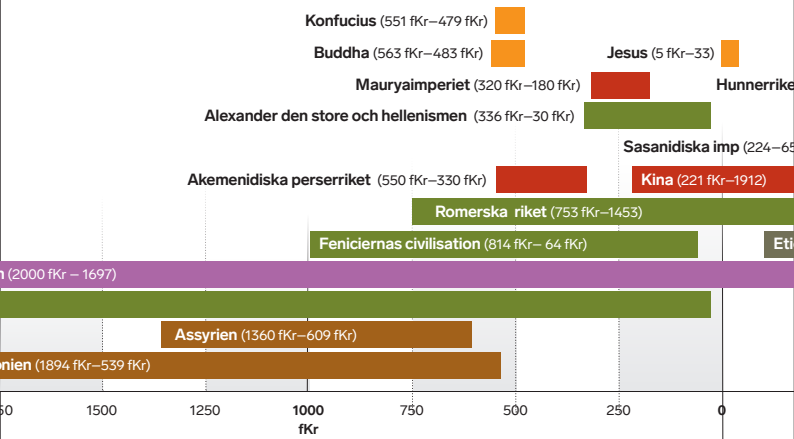
Det muslimska väldet etablerades under de ursprungliga fyra första rashidun-kaliferna. Det blev en av jordens mäktigaste riksbildningar. Området sträckte sig från Marocko och Spanien. Kalifer härskade dock vidare i Bagdad under flera sekler.

Den gordiska knuten

I ägo av kung Gordius av Frygien, var erkänt svårlöst. Det förutspåddes att den som löste upp knuten skulle bli Asiens härskare. Alexander den store, oförmögen att lösa problemet, högg då igenom knuten med sitt svärd - ett Alexanderhugg. Han uppfyllde kraftfullt därmed profetian.

STILISERAD ILLUSTRATION

Buddha

Ca **563 fKr** - Föddes i Lumbini - Nepal → Ca **483 fKr** - Dog i Kushinagar - Indien

Siddhartha Gautama, mer känd som Buddha, var en Indisk prins. Predikade om Nirvana med inre frid **utan återfödande**, genom de fyra ädla sanningarna och den åttafaldiga vägen. **Buddhismens grundare**.

Konfucius

Ca **551 fKr** - Föddes i Qufu - Kina → Ca **479 fKr** - Dog i Lu - Kina

Var en kinesisk filosof, lärare och politiker. Moral, familjeloyalitet och respekt för traditioner var hans ledord. Han var **Konfucianismens fader**.

Jesus

Ca **5 fKr** - Föddes i Betlehem eller Nasaret → Ca **33** - Dog i Golgata/Jerusalem

Judisk predikant och religiös ledare, betraktades vara Guds Son och Messias. Grundare av den **kristna tron**. Förespråkade **kärlek, förlåtelse** och **evigt liv**.

Muhammed

Ca **570** - Föddes i Mecka i Saudiarabien → **632** - Dog i Medina - Saudiarabien

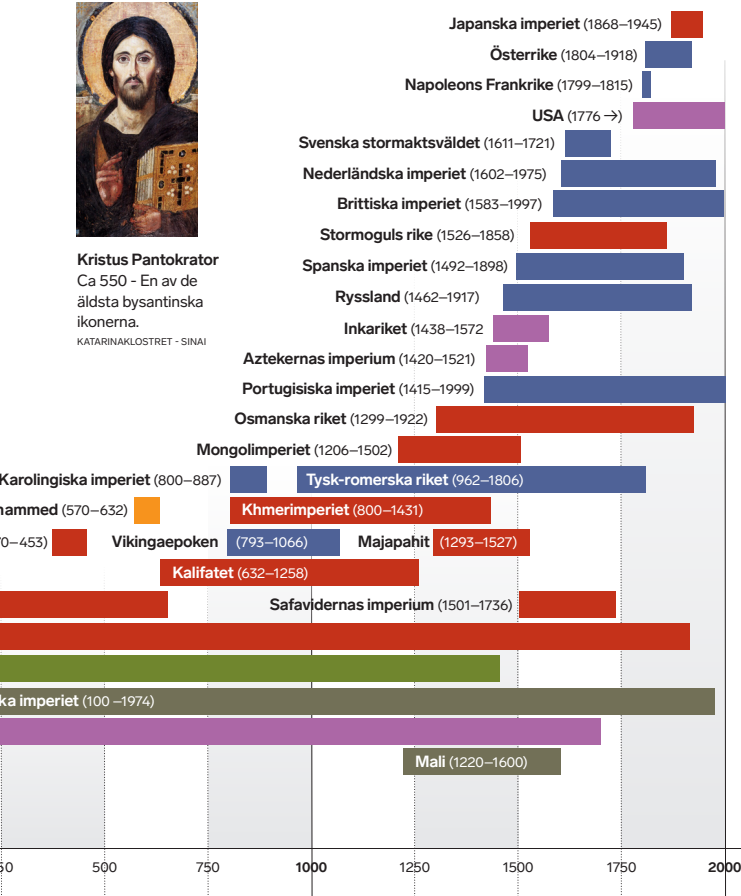
Profeten var islams grundare. Fick uppenbarelser från Allah och **skapade Koranen**. Betonade monoteism, **social- och moralisk rättvisa**.

Kristus Pantokrator

Ca 550 - En av de äldsta bysantinska ikonerna.

KATARINAKLOSTRET - SINAI

Vikingaepoken

793 - Attackerade kyrkan i St Cuthber → **1066** - Besegrades i slaget vid Stamford Bridge

Vikingarna var skickliga sjöfarare. De plundrade och etablerade handelsvägar, men även städer som **Dublin** och **York**. Vikingarnas **framfart påverkade Västeuropa** och som ett svar växte mindre kungadömen fram. Vikingarna nådde Island, Grönland och Nordamerika men också dagens Ukraina, Ryssland och Konstantinopel.

Karolingiska imperiet

800 - Karl den store, Charlemagne, kröntes till kejsare → **887** - Kejsaren Karl III, den tjocke, avsattes

Grunden till dagens Frankrike, Italien och Tyskland lades av den frankiske kungen Karl den store. Under hans regering utvecklades skolväsendet, rättsväsendet och arkitekturen. Efter sin död delades riket, varefter det försvagades och föll samman.

Khmerimperiet

Ca **802** - Jayavarman II grundade "gudomlig kungamakt" → **1431** - Angkor erövrades av Ayutthayariket

Centrum i dagens Kambodja. Under 900-1200-talet omfattade riket stora delar av Laos och Thailand. Risodling och de hinduistiska och buddhistiska templen var centrala inom ekonomin. Tempelkomplexet **Angkor Vat** vittnar om stormaktstiden.

Tysk-romerska riket

962 - Otto den store kröntes till kejsare i Rom → **1806** - Franz II abdikerade pga napoleonkrigen

Riket var inte centraliserat utan en sammanslutning av olika **furstendömen** i det tyska området i Väst- och Centraleuropa. De österrikiska **Habsburgarna** dominerade från 1400-talet. Under trettioåriga kriget splittrades riket i en protestantisk och en katolsk del och överlevde som övergripande tysk riksbyggnad till år 1806.

Mongolimperiet

1206 - Djingis khan enade mongolerna → **1502** - Saraj - Gyllene horden föll för krimtatarerna

Imperiet var världens genom tiderna **nästa största imperium** och sträckte sig från Europa till Kina i öster. När Djingis khan dog år 1227 delades imperiet upp mellan sönerna, men successivt föll imperiet samman, exempelvis förlorades Kina år 1368.

Mali

Ca **1235** - Sundiata Keita, Lejonkungen, enade riket → **1591** - Riket besegrades av marockanska trupper

Riket kontrollerade på 1200- och 1300-talen ett vidsträckt område i västra Afrika, från Atlantkusten i väster till Nigerflodens mellersta lopp i öster. Riket **profiterade på transithandeln** mellan Medelhavsområdet och det tropiska Afrika.

Majapahit

1293 - Grundades på Java av Raden Wijaya → **1527** - Besegrades av ett javanesiskt sultanat

Hinduiska härskare kontrollerade på 1300-talet flertalet kustområden i dagens Indonesien och Malaysia. Majapahit var en **merkantil stormakt** som kontrollerade handelsvägarna mellan Fjärran Östern, den muslimska världen och Europa.

Osmanska riket

Ca **1299** - Grundades av Osman i Anatolien → **1922** - Sultanen avsattes. Kemal Atatürk grundade Turkiet

Riket var en turkisk stormakt som utsträckte sig från Algeriet till Irak och från Ungern till Jemen. Sultanen i Konstantinopel, dagens Istanbul, härskade över en islamisk supermakt. Imperiet upplöstes efter nederlaget efter första världskriget.

Förord
Bildreferenser
Quiz
Tips
www.simplicitas.se

9 789198 957006

Förläggare Simplicitas AB
Redaktör fil.dr. Mats Hellstenius
Research Thomas Dahlgren
ISBN 978-91-989570-0-6
Version 4.0 - 2025 08 15

Aztekernas imperium

1428 - Kung Itzcoatl bildade trippelallians → 1521 - Hernán Cortés i allians krossade imperiet

Området utgjordes av Mexica, Texcoco och Tlacopán, det nuvarande Mexiko. Ekonomin var robust och jordbruket drevs modernt med bland annat **Chinampas**, flytande trädgårdar. Aztekerna var kända för sina kalendrar och skriftspråket med piktografiska glyfer som återfanns i **Codex Mendoza**.

Portugisiska imperiet

1415 - Erövringen av Ceuta i dagens Marocko → 1999 - Macau överlämnades till Kina

Portugal lämnade djupa spår i världens koloniala historia. **Prins Henrik Sjöfararen** finansierade långväga expeditioner. Bartolomeu Dias rundade Godahoppssudden år 1488. Vasco da Gama upptäckte sjövägen till Indien år 1498. Under spansk flagg, genomförde Magellan den första världsomseglingen åren 1519–1522. Imperiets viktigaste områden var **Angola**, **Mocambique** och **Brasilien**.

Inkariket

1438 - Pachacuti inledde expansionen → 1572 - Inkahärskaren Túpac Amaru avrättades av spanjorerna

Med centrum i Anderna omfattade inkariket, med staden **Cusco** som rikets centrum, delar av dagens Peru, Ecuador, Bolivia, Chile, Argentina och Colombia. På 1400-talet grundades **Machu Picchu** som upptogs på Unescos världsarvslista år 1983. Inkariket var även känt för soltemplet **Coricancha**.

Spanska imperiet

1492 - Columbus upptäckte Amerika → 1898 - Flera nederlag i spansk-amerikanska kriget

Det spanska imperiet omfattade nästan hela Latinamerika samt stora områden av dagens USA, men även Filippinerna, territorier i Stilla havet och delar av Afrika ingick. **Språket** och den **katolska kyrkans** utbredning blev viktiga arv av imperiet.

Safavidernas imperium

1501 - Grundades av shah Ismail → 1736 - Störtades av Nader Shah som utropade sig till shah av Persien

Imperiet omfattade stora delar av det västra Asien med Iran som kärnland. Med sin starka militärmakt lade safaviderna grunden till flera stater. **Shiagrenen** av islam antogs som statsreligion och kom därefter att dominera i Iran.

Stormoguls rike

1526 - Grundades av Babur → 1858 - Avskaffades av britterna efter ett indiskt uppror

Riket omfattade delar av Indien, Pakistan, Bangladesh och Afghanistan och var under flera hundra år **södra Asiens mäktigaste välde**. Till en början var de muslimska mogulerna toleranta mot hinduer och andra religionsutövare.

Taj Mahal - Mausoleum efter mogulkejsaren Shah Jahans hustru - AGRA

Ryssland

1547 - Ivan IV, den förskräcklige, tog tsartiteln → 1917 - Februarirevolutionen - tsar Nikolaj II störtades

På 1400-talet befriade sig Ryssland från mongolväldet och utvecklades till en regional stormakt. Landet var kejsardöme mellan åren 1721-1917. Sett till ytan var Ryssland, senare Sovjetunionen världens tredje största imperium någonsin. Sovjetunionen existerade mellan åren 1922–1991. Därefter blev Ryssland republik.

Brittiska imperiet

1583 - Försökte ta kontroll över Newfoundland → 1997 - Hongkong återfördes till Kina

Tack vare sin stora **flotta** och sina **handelskompanier** skapades **världens största imperium**. Det var som störst under åren kring 1920, då det omfattande ungefär en fjärdedel av jordens landyta. Vid upplösningen återstod endast fjorton smärre områden, de så kallade British Overseas Territories som Bermuda och Falklandsöarna.

Nederländska imperiet

1602 - Nederländska Ostindiska kompaniet grundades → 1975 - Surinam blev självständigt

Imperiet växte främst genom handelskompanier i Karibien och Stilla havet. Handel med socker och kryddor var lönsam. Indonesien kom helt under nederländsk kontroll 1904. Efter andra världskriget tvingades landet ge upp flera av sina kolonier.

Svenska stormaktsväldet

1611 - Gustav II Adolf blev kung → 1721 - Förluster nordiska kriget (1700-1721) - Freden i Nystad

Gustav II Adolfs banbrytande taktik och allianser gav Sverige segrar i **trettioåriga kriget**. Under Karl X:s djärva fälttåg kulminerade makten efter **freden i Roskilde 1658**. Stormakten sträckte sig över delar av Tyskland, Polen, Baltikum och Ryssland.

USA

1776 - USA markerade självständighet från Storbritannien → Idag - Imperiet existerar fortfarande

Efter frihetskriget inledde USA expansionen på den nordamerikanska kontinenten genom krig mot ursprungsbefolkningen och Mexiko under 1800-talet. Därefter erövrades Puerto Rico, Hawaii, Guam och Filippinerna i krig mot Spanien. **Efter andra världskriget** blev USA jordens ledande **supermakt**, som består än idag.

Napoleons Frankrike

1799 - Napoleon grep makten i brumairekuppen → 1815 - Abdikerade igen, efter förlust vid Waterloo

Flertalet krig mellan Frankrike och grannländerna följde efter revolutionen år 1789. Napoleon lät kröna sig till **kejsare 1804** och skapade en kortvarig politisk hegemoni. Han tvingas abdikera två gånger, först efter förlusten mot Ryssland, Preussen, Österrike och Storbritannien, och sedan efter Waterloo. Napoléon inspirerade omvärlden med lagstiftningen **Code Napoléon** samt meter- och kilosystemet.

Österrike

1804 - Frans II grundade kejsardömet → 1918 - Riket kollapsade - Kejsar Karl I tvingas abdikera

Den habsburgska dynastin kontrollerade hela Centraleuropa på 1800-talet. Efter reformer år 1867 gick imperiet under beteckningen Österrike-Ungern. Men den multietniska staten var svårstyrd och kollapsade efter första världskriget.

Japanska imperiet

1868 - Kejsardömet reformerades av samurajer mfl → 1945 - Besegrades - Kejsar Hirohito kapitulerade

Kejsardömet formades vid 500-talet efter kinesiskt mönster. I slutet av 1800-talet expanderade Japan och lade Taiwan, Korea och Manchuriet under sig. Det japanska imperiet föll samman efter förlusten mot USA i det andra världskriget.

Djinghis khan
Yan Hui - 1350
NATIONAL PALACE,
MUSEUM - TAIPEI.

C. Columbus
Del Piombo - 1519
METROPOLITAN MUSEUM
OF ART - NEW YORK

Gustav II Adolf
Hoefnagel - 1624
LIVRUSTKAMMAREN -
STOCKHOLM

Drottning Victoria
Bassano - 1882
NATIONAL PORTRAIT GALLERY -
LONDON

1. Parthenon på Akropolis. ATEN
2. Alexandermosaiken. BESKUREN - UPPTÄCKTES 1831 I POMPEJI • MUSEO ARCHEOLOGICO NAZIONALE - NEAPEL
3. Napoleon Bonaparte. BESKUREN - NATIONAL GALLERY OF ART - WASHINGTON
4. Augustus av Prima Porta. BESKUREN - VATIKANMUSEERNA - ROM
5. Seti I:s tempel. ABYDOS